

Свириденко Станіслав Володимирович -
аспірант наукової лабораторії з проблем
досудового розслідування Національної
академії внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ТА СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Одним із дискусійних положень Кримінального процесуального кодексу України є запровадження тимчасового порядку процедури спеціального кримінального провадження [1; 2].

З набуттям чинності вказаних змін до Єдиного державного реєстру судових рішень внесено відомості щодо 21 ухвали про здійснення спеціального судового провадження та чотирьох ухвал про відмову в його здійсненні. Також у Реєстрі наявні відомості стосовно п'яти ухвал слідчих суддів за результатами розгляду клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування, з яких дві - про відмову в наданні дозволу на здійснення такого досудового розслідування.

Попри швидке поширення застосування спеціального досудового розслідування, залишається чимало дискусійних питань, які цікавлять науковців.

Однією з важливих проблем є застосування процедури спеціального досудового розслідування та судового провадження за фактичної відсутності офіційного тлумачення і законодавчого визначення категорії «переховування від органів досудового розслідування та суду».

Обставиною, за наявності якої найчастіше говорять про переховування особи від органів досудового слідства та суду, є невстановлення її місцеперебування.

Під час розгляду клопотання сторони обвинувачення щодо підтвердження факту переховування від органів слідства та суду слідчі судді посилаються на такі обставини: «обвинувачений неодноразово без поважних причин не з'являється до суду, хоча його повідомили про це, він не повідомив суд про поважність причин своїх неявок до судових засідань, відповідно до рапортів працівників правоохоронних органів відсутній за місцем мешкання, не вдалося встановити його фактичне місцезнаходження»; «підозрюваний не

з'являється за викликом до слідчого, не відповідає на телефонні дзвінки слідчого, відсутній за місцем проживання, не надавав відомостей щодо свого перебування органу досудового розслідування»; «не проживає за місцем реєстрації, перебуває на непідконтрольній українській владі території»; «підозрюваний більше року не проживає за місцем реєстрації».

Нерідко слідчі судді приймають службові рапорти посадових осіб щодо розшуку підозрюваного та невстановлення місця його перебування, що є підтвердженням переховування особи з метою ухилення від кримінальної відповідальності. Прикладом може бути рішення суду [3], згідно з яким встановлено, що підозрюваний переховується від органів досудового розслідування з метою ухилення від кримінальної відповідальності, спираючись на такі дві обставини: «факт перебування підозрюваного на теперішній час на тимчасово окупованій території; підозрюваного оголошено в розшук». З огляду на вказані обставини, суд постановив ухвалу, якою задовольнив клопотання слідчого та надав дозвіл на здійснення спеціального досудового розслідування у цьому кримінальному провадженні. Проте посадові особи під час прийняття зазначених рішень не здійснили аналіз меж конституційного права особи на свободу пересування та вільний вибір місця проживання.

Так, ст. 64 Конституції України, ст. 3, 12, 13 Закону України «Про свободу пересування та вільний вимір місця проживання» від 11 грудня 2003 р. № 1382-УП, ст. 10 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15 квітня 2014 р. № 1207-УП встановлюють громадянину України, іноземцю та особі без громадянства права на свободу пересування, вільний вибір місця проживання чи перебування. Громадянам України надано право на вільний та безперешкодний в'їзд на тимчасово окуповану територію і виїзд з неї через контрольні пункти в'їзду/виїзду за умови пред'явлення документа, що посвідчує особу, а іноземці і особи без громадянства повинні мати спеціальний дозвіл.

Звернемо увагу, що у Кримінальному процесуальному кодексі України пов'язано можливість здійснення спеціального кримінального провадження саме з фактом перебування підозрюваного (обвинуваченого) на тимчасово

окупованій території України або в районі проведення антитерористичної операції. Поняття «місце перебування» є набагато ширшим за «місце проживання» та позначає фізичне перебування особи в певному місці у конкретний період часу. Таке місцеперебування особи не завжди співпадає з постійним або тимчасовим місцем її проживання.

Наведені положення можна підтвердити прикладами судової практики. Так, в ухвалі слідчого судді вказано, що «у доданих до клопотання матеріалах зазначено, що громадянка ... є уродженкою міста .., зареєстрована за адресою .., тобто від народження вона є мешканкою м. Луганськ. Суд зазначає, що йому не було надано достатньо документів і достовірних підстав та не обґрунтовано перебування громадянки ... на тимчасово окупованій території з метою уникнення кримінального переслідування, притягнення до кримінальної відповідальності, а є лише зазначення про це без надання конкретної перевіреної слідчим чи оперативним способом інформації» [4].

Отже, здійснення спеціального кримінального провадження стосовно підозрюваних (обвинувачених), щодо яких наявні лише фактичні відомості про те, що їхнє зареєстроване місце проживання, а також місце народження розташовано в районі проведення антитерористичної операції або на тимчасово окупованій території України, є неможливим за відсутності інших доказів їхнього фактичного перебування на зазначених територіях. Таким чином, слідчий суддя повинен відмовляти у задоволенні клопотання слідчого чи прокурора про здійснення спеціального досудового розслідування і воно повинно бути зупинене, якщо сторона обвинувачення не надала інших доказів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI // *Голос України*. - 2012.- № 90-91.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Генеральної прокуратури України : Закон України від 12 трав. 2016 р. № 1355^III // *Відомості Верховної Ради*. - 2016. - № 22. - Ст. 453.
3. Рішення суду у справі № 428/2298/16-к від 15 берез. 2016 р. [Електронний ресурс] / Єдиний державний реєстр

судових рішень : [сайт]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/58347311>. - Назва з екрана.

4. Рішення суду у справі № 428/2152/16-к від 22 лют. 2016 р. [Електронний ресурс] / Єдиний державний реєстр судових рішень : [сайт]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/58606976>. - Назва з екрана.

Севрук Володимир Геннадійович -
провідний науковий співробітник відділу
організації науково-дослідної роботи
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

«ЦИГАНСЬКА ЗЛОЧИННІСТЬ»: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПОГЛЯД

Протягом останніх п'яти років у європейських країнах набуло популярності поняття «циганська злочинність», поширеними стали виступи проти цієї національності. Однією з причин такого становища є розширення кордонів Європейського Союзу (ЄС) та приєднання Румунії до ЄС у 2007 р. Тамтешні цигани їдуть до Італії, яка є найближчою до Балкан країною зі старої європейської сім'ї. Восени 2007 р. кількість таборів, що облаштувалися довкола італійських міст, сягла вже 340. Міністр внутрішніх справ Італії Джуліано Амато виступив у Сенаті з гострою промовою стосовно ситуації, що склалася: «Це справжній біблійний вихід (exodus) циган із Румунії. Ситуація кризова і ми маємо діяти». Італійські політики були однастайні в тому, що потрібно обмежити приплив циган, оскільки є побоювання виникнення етнічних конфліктів. Мийники автомобільного скла, які силоміць нав'язують свої послуги, жебраки та грабіжники нині в Італії формують образ цього народу в ЄС [1, с. 5].

Також іншою державою, у якій констатують загострення проблеми циганської злочинності, є Угорщина. Йдеться про одну з партій цієї країни - угорських націоналістів, що обстоюють легалізацію поняття «циганська злочинність». Проект щодо внесення поправок до Кримінального кодексу було